

Світлана КАДУК

ORCID: 0000-0002-5300-9987

Андрій ТАНАСІЙЧУК

ORCID: 0009-0007-8784-4909

ДОВІДКОВО-ДОПОМІЖНІ ОБЛІКИ, ЇХ МІСЦЕ В СИСТЕМІ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ

УДК 343.98+343.982.33

Постійне збільшення кількості експертних завдань, ускладнення методів дослідження істотно розширили сферу інформації, якою повинен володіти експерт. Однак ця інформація не завжди перебуває в межах так званої традиційної методичної допомоги і не може бути утримана в пам'яті в усіх необхідних деталях. Проте експерт повинен знати, де можна її знайти, яким інформаційним джерелом скористатися в кожному конкретному випадку [2]. Саме це й призвело до виокремлення в системі криміналістичної реєстрації самостійного виду інформаційно-пошукової системи – довідково-допоміжних обліків. Їх основу склали довідково-інформаційні фонди експертно-криміналістичних підрозділів, науково-дослідних лабораторій судових експертиз тощо.

Зміст діяльності щодо організації та функціонування довідково-допоміжних обліків охоплює наступні складові: визначення об'єктів, що підлягають обліку; встановлення ознак групового значення зареєстрованих об'єктів; зосередження об'єктів обліку (інформації про них) у визначених місцях і у встановленому порядку; визначення конкретних форм ведення обліку; розміщення реєстраційних документів (об'єктів обліку) за визначеною системою, яка забезпечує швидке отримання потрібної про них інформації; визначення порядку постановки об'єктів на облік і їх зняття з обліку, також отримання інформації про об'єкти, що перебувають на обліку.

Класифікація довідково-допоміжних обліків:

1. Залежно від приводу для функціонування: а) обов'язкові обліки, тобто передбачені у відповідних відомчих нормативних

актах і обов'язкові для ведення всіма підрозділами; б) рекомендовані (ініціативні), необов'язкові обліки, які формують на місцях за ініціативою органів досудового розслідування. Порядок їх ведення нормативно не передбачений.

2. За ступенем або рівнем централізації (зосередження), обсягом території, що обслуговується: а) центральні; б) регіональні (охоплюють зону обслуговування області); в) місцеві, тобто які ведуть первинні підрозділи органів досудового розслідування. За умов обслуговування певною групою чи відділенням НДЕКЦ двох або більше міськрайлінорганів у них створюються, так звані кущові обліки, у яких зосереджується інформація стосовно об'єктів, що охоплюються певною територією (зазвичай, кількома суміжними районами). Такі обліки є найбільш характерними для сільських районів з малою кількістю населення та відносно невисоким рівнем злочинності [1].

3. Залежно від об'єктів обліку і форм їх реалізації: а) колекції вогнепальної та холодної зброї, боєприпасів; б) колекції слідів знарядь зламу та інструментів; в) колекції деталей, частин виробів тощо; г) колекції речовин і матеріалів; г) атласи спектрів, хроматограм, рентгенограм; д) каталоги; е) фонотеки голосу і мови тощо.

Правом отримання криміналістичної реєстраційної інформації, яка міститься в довідково-допоміжних обліках, наділені: оперативно-розшукові і слідчі підрозділи відповідних правоохоронних органів; експертно-криміналістичні підрозділи органів внутрішніх справ, СБУ, Міністерства Юстиції України, Міністерства охорони здоров'я України; судді.

Необхідна інформація про об'єкти формування довідково-допоміжних обліків може міститись у: а) натурних колекціях, що формуються судово-експертними установами з предметів, речовин і матеріалів, які найчастіше є об'єктами відповідних судово-експертних досліджень у кримінальному судочинстві; б) колекціях копій (зображень) певних об'єктів (фотознімків), відтисків, зліпків, наприклад, репродукції зразків почерку різних (за віком, професією) груп населення, зразків друкарських шрифтів; в) атласах, альбомах, що випускаються для виробничих потреб

або з рекламною метою підприємствами (наприклад, зразки паперу, тканин тощо); г) картотеках описів властивостей об'єктів (текстових, у вигляді схем, графіків, спектрограм тощо), предметів, речовин і матеріалів, які є об'єктами судової експертизи (тих їх параметрів, які переважно вивчаються судовими експертами, – рецептурний склад, вид сировини, технологія виготовлення тощо). Ці відомості містяться, зокрема, у нормативно-технічній документації (стандартах, технічних умовах, паспортах до виробів), у довідкових виданнях, що публікуються підприємствами й характеризують продукцію (довідники, проспекти, прейскуранти), яка випускається ними, у систематизованих довідниках за тими або іншими об'єктами, підготовленими співробітниками судово-експертних установ; д) довідкові відомості про зміни властивостей об'єктів під дією зовнішніх умов (наприклад, термінів і місця зберігання), що отримані в результаті проведених в судово-експертних установах досліджень.[3]

Також можуть створюватися обліки :

- вогнепальної зброї;
- холодної зброї;
- зображення підошви та верху взуття;
- інструментів та інших поширених предметів, які використовуються як знаряддя злочину;
- фарних розсіювачів;
- лакофарбного покриття;
- пально-мастильних матеріалів;
- волосся тварин;
- наркотиків і найбільш поширених снодійних препаратів;
- матеріалів, що використовуються для виготовлення документів;
- відбитків печаток і штампів;
- пломб;
- замків.

Необхідна інформація про досліджувані в рамках кримінального процесу об'єкти та методи такого дослідження містяться і в новітніх наукових розробках: спеціальній експертній літературі (монографіях, методичних посібниках і листах, експрес-ін-

формації, методичних листах); загальнонауковій літературі, що містить опис конкретних методів дослідження, які можуть знайти застосування в експертній практиці; у наукових звітах; у перспективі – в архівах висновків судових експертів за результатами раніше виконаних досліджень, у процесі яких було розроблено нову методику або модифіковано загальновідому.

Слід також зазначити, що у разі потреби довідкові колекції поповнюються речовими доказами в кримінальних провадженнях, які підлягають знищенню за ухвалою суду. Інформація, одержана з використанням обліків довідкового призначення, видається зацікавленим підрозділам на підставі письмового запиту або за ініціативою криміналістичного центру.

Такий, так званий, допоміжний фонд доцільно створити щодо кожного роду судових експертиз у вигляді переліку методів і методик з вказівкою галузі застосування завдань і джерел, в яких проведене їх описання.

В архів експертних висновків доцільно вносити ті, у яких: дослідженню піддавалися незвичні або такі, що зрідка трапляються в експертній практиці об'єкти; мали місце незвичні умови виконання об'єкта (наприклад, тексту рукописного документа); вирішувалися складні експертні завдання; застосовувалися нетрадиційні методи дослідження; матеріали мали історичне значення; були надані протилежні висновки при проведенні повторної експертизи.

Колекція експертиз може бути використана: у процесі проведення науково-методичної роботи з суддями і слідчими, коли необхідно показати можливості судової експертизи, значення певних методів дослідження тощо; під час практики молодих спеціалістів (експерти можуть знайомитися з складними об'єктами дослідження) тощо.[5]

Колекцію навчальних експертиз доцільно створювати для навчально-методичної роботи. Вона може бути використана під час навчання молодих спеціалістів проведенню експертиз, а також для підвищення кваліфікації експертів.

Навчальна експертиза мала б містити дві частини: 1) матеріал, який зазвичай поступає експертіві на момент призначен-

ня конкретної експертизи, постанова (ухвала) про призначення експертизи, у якій викладені фабула справи, інші відомості про досліджуваний об'єкт, питання, поставлені експерту; 2) об'єкт дослідження; зразки. Їх кількість повинна бути достатньою для вирішення поставленого перед експертом питання (питань); провадження у експертизі (вирішення експертного завдання): висновок експерта; фототаблиця. Ця частина мала б бути призначена для контролю вирішення завдання навчальної експертизи.

Кожна навчальна експертиза повинна мати номер і найменування (вказуються об'єкт дослідження і вирішуване завдання). Ці дані будуть необхідні під час складання картотеки навчальних експертиз.

Щодо завдань формування й функціонування довідково-допоміжних обліків, це:

– отримання повної та всебічної інформації про властивості (ознаки) об'єктів, їх джерела походження тощо, інформації про методи й методики, необхідні для вирішення завдань в процесі експертного дослідження; отримання матеріалів для проведення науково-дослідних робіт, у галузі судової експертизи, спрямованих на розробку методики дослідження об'єктів;

– отримання матеріалів для проведення навчально-методичної роботи.

Таким чином, довідково-допоміжні обліки є одними з видів обліків в системі криміналістичної реєстрації, що забезпечують формування (накопичення, опрацювання, зберігання, пошук) і раціональне використання довідкової та іншої допоміжної інформації (допоміжного фонду), яка може бути необхідною для розслідування злочинів, а також використана у процесі науково-дослідницької та навчально-методичної роботи.[4]

Отже, у рамках довідково-допоміжних обліків повинна накопичуватися інформація, що забезпечує як судово-експертну, так і будь-який інший вид криміналістичної діяльності (передусім, діяльність щодо розслідування злочинів та його оперативно-розшуковий супровід тощо).

Істотними недоліками у формуванні, функціонуванні та використанні діючих інформаційно-пошукових систем довідкового

призначення є: розрізненість і недостатня систематизація наявної в них інформації; недофінансування цієї діяльності; відсутність методичних рекомендацій щодо використання цих систем; слабка поінформованість суб'єктів використання цих систем щодо їх можливостей в розслідуванні злочинів.

Необхідна подальша розробка теоретичних, методичних і організаційно-правових аспектів застосування в правоохоронних органах довідково-допоміжних обліків. Особливої уваги потребує така найменш на сьогодні узгоджена форма їх функціонування, як натурні колекції. Адже вони з успіхом можуть бути застосовані і часто реально використовуються під час проведення досліджень в експертно-криміналістичних підрозділах для вирішення відповідних завдань, а також в слідчій практиці й навчально-методичній сфері. Проте реалії такі, що ефективність застосування колекцій в розслідуванні злочинів все-таки залишається поки низькою.

1. Бірюков В.В. Доказове значення інформації, отриманої з криміналістичних та інших інформаційних систем. *Форум права*. 2009. № 3. С. 60-66. URL: http://www.nbuv_2009_3_09_bvvic.df
2. Бірюков В.В. Сучасні Інформаційні системи підрозділів експертно-криміналістичної служби МВС. *Форум права*. 2009. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vlduvs_2009_4/09_4_5_4_pdf
3. Бірюков В.В. Облікова інформація в розслідуванні. Загальна структура та класифікація інформаційних систем. *Форум права*. 2009. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvlduvs/2009_3/09_bvvkis.pdf
4. Довідково-допоміжні обліки [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документа: <http://pravodom.com/kriminalstika63-dovidkovodopomizhni-obliki>
5. Волкова А.Е. Використання інформаційно-довідкових обліків при проведенні слідчих дій / А. Е. Волкова // *Форум права*. - 2008. - № 1. - С. 71-76. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2008_1_14

Світлана КАДУК, Андрій ТАНАСІЙЧУК. Довідково-допоміжні обліки, їх місце в системі криміналістичної реєстрації.

Стаття присвячена висвітленню актуальної проблеми в криміналістиці щодо питання поняття і змісту довідково-допоміжних обліків, їх місця в системі криміналістичної реєстрації.

Довідково-допоміжні обліки системи криміналістичної реєстрації виступають як засіб рішення багатьох експертних задач, оскільки забезпечують накопи-

чення, опрацювання, збереження, пошук і раціональне використання довідкової інформації та допоміжних об'єктів.

Довідково-допоміжні обліки формуються на підставі натурних зразків, каталогів, технічної документації та іншої інформації, одержаної від установ, організацій та підприємств.

Ключові слова: довідково-допоміжні обліки, натурні зразки, криміналістична реєстрація, колекційні зразки, довідкова інформація.

Svitlana KADUK, Andriy TANASIYCHUK. Reference and auxiliary records, their place in the system of forensic registration

The article is devoted to the coverage of an urgent problem in forensic science regarding the concept and content of reference and auxiliary records, their place in the system of forensic registration.

The constant increase in the number of expert tasks and the sophistication of research methods have significantly expanded the scope of information that an expert must have. However, this information is not always within the scope of the so-called traditional methodological assistance and cannot be retained in memory in all the necessary details. However, the expert must know where to find it and which information source to use in each case [2]. This is what led to the allocation of an independent type of information retrieval system in the system of forensic registration - reference and auxiliary records. They are based on the reference and information funds of forensic units, research laboratories of forensic examinations, etc.

Reference and auxiliary records of the forensic registration system act as a means of solving many expert problems, as they ensure the accumulation, processing, preservation, search and rational use of reference information and auxiliary objects.

The content of activities related to the organization and functioning of reference and auxiliary records includes the following components: determination of objects to be recorded; establishment of signs of group value of registered objects; concentration of objects of record (information about them) in certain places and in the prescribed manner; determination of specific forms of record keeping; placement of registration documents (objects of record) according to a certain system that ensures quick receipt of the necessary information about them; determination of the procedure for registering objects and their deregistration.

Reference and auxiliary records are formed on the basis of full-scale samples, catalogs, technical documentation and other information received.

Keywords: reference and auxiliary records, physical samples, forensic registration, collection samples, reference information, catalogs.